

Posudek oponenta na disertační práci Lukáše Janury „Systém zdravotního pojištění SRN jako politické téma po sjednocení“

Jakkoliv je můj posudek poměrně značně kritický, chci jasně uvést, že nezpochybňuji autorův počin jako takový. Téma je bezpochyby zajímavé, zpracované do patřičné hloubky. Práce je dobře strukturovaná, většinou přehledná, odpovídající na stanovenou otázku, jazykově i gramaticky na vysoké úrovni. Práce vychází z relevantního množství zdrojů, zpřehledňuje vývoj v rámci konkrétní policy a jako taková má bezesporu svou cílovou skupinu čtenářů v rámci odborné veřejnosti. Přes všechna tato pozitiva musím však konstatovat, že mám velké pochybnosti o tom, zda se jedná o disertaci, minimálně z hlediska standardů kladených v ČR na disertační práce. Ani náznakem nepochybuji, že práce může existovat jako a/policy analysis zpracovaná pro nějakého zadavatele, či jako b/manuskript s ambicí knižní publikace v nějakém německém nakladatelství. Jedná se však z hlediska celkového vědeckého přínosu a teoretického zarámování o disertační práci?

Posudek strukturuji do bodů, které považuji pro celkové posouzení práce za klíčové:

1/ Žánr

Každý obor a pracoviště má jiné žánry, standardy a očekávanou kvalitu výstupu. To však nic nemění na tom, že žánr práce je na první pohled policy analysis/policy paper. Očekáváme (aniž bych posuzoval kvalitu provedení) toto od disertace? Podle mě ne.

2/ Zaměření práce/cíle

Samotný název práce „*Systém zdravotního pojištění SRN jako politické téma po sjednocení*“ je slibný z toho hlediska, že naznačuje, že na pozadí konkrétní policy bude rozebírat aspekty politického boje, tedy ryziho tématu politických věd. Práce však v jednotlivých kapitolách řeší politický boj velmi omezeně (mnohdy zcela minimálně) a spíše se zaměřuje na popis odborné materie dané policy. Tedy jaké se nabízejí systémy pojištění, jak jsou organizovány pojišťovny, jaké typy léků jsou propláceny za jakých okolností apod. Určení toho, jaká vládní koalice za jakých okolností provedla konkrétní změnu, pak mnohdy vyznívá spíše jako pouhá glosa pod nánosem zbytečně detailních popisů fungování politiky. Spíše symbolicky (ne důsledně, jedná se totiž jen o vrcholek ledovce) to lze ilustrovat na konkrétní větě ze závěru práce: „*Ačkoli to není primárním cílem této práce, nelze opomenout otázku politické konstelace. Řada studií opomíná či neakcentuje skutečnost, že uplynulých třicet let je v různých obměnách souborem dvou ideových proudů – konzervativně-liberálního a sociálnědemokratického.*“ Právě naopak...nějaké takové téma bych očekával jako primární cíl práce. Odpovídalo by to totiž a/ jak názvu práce, tak b/ skutečnosti, že práce vzniká na oboru širěji spadajícím pod politické vědy/politologii.

Mnou naznačený problém je ostatně vidět i na výzkumných otázkách práce. „*Výzkumná otázka této práce tedy zní: Jak a proč se proměnila role pojištěnce v systému? 1) Jak moc se tato změna odehrála? Odehrála se ve všech směrech, nebo jen v některém segmentu (například v ambulantní péči, v podobě rozšíření služeb, v podobě vzniku nějaké nové instituce)? 2) Proč k této změně došlo? Které faktory zde hrály důležitou roli a které jen malou? 3) Zapůsobily některé z faktorů teprve v určité kombinaci? Výsledkem pak může být i zmírnění či jistá relativizace tvrzení, že došlo k proměně.*“ Politizace tématu není stavěna vůbec do popředí, alespoň tedy ne z toho hlediska, že by formálně figurovala mezi výzkumnými otázkami.

3/ Shrnutí dosavadního stavu poznání/literatury

Poněkud zmatečné je zařazení dvou relativně podobných kapitol, aniž by byl jasně vymezen rozdíl mezi nimi. Kapitola Současný stav bádání kriticky hodnotí vývoj diskuse o systémech pojištění v Německu. Tato kapitola je poměrně povedená/analytická, chybí mi v ní však zahraniční přesah. To ostatně souvisí i s další kritikou týkající se absence teorie/příspěvku do ongoing debate. Jinými slovy řečeno – standardní by bylo v této kapitole „rozhodit sítě šířeji“ a zahrnout i poznatky se zahraniční literatury zkoumající podobné téma v jiných zemích, což by Německu nastavilo jisté zrcadlo. V opačném případě to totiž vede k tomu, že vznikla z kontextu vytržená případová studie, která „plave“, tedy není vztažena k širšímu teoretickému poznání/kontextu. Je-li ambicí jakéhokoliv výzkumníka sepsat případovou studii, pak to automaticky implikuje (mnohem více než u širokých komparací zahrnujících mnoho zemí) práci ukotvit v nějakém empiricko-teoretickém kontextu dosavadních výzkumů ostatních zemí.

Ačkoliv se necítím být arbitrem elegance, kapitola „Charakteristika literatury a zdrojů“, která pravděpodobně chce být také tou kapitolou, která na úvod jakékoliv vědecké práce kriticky zhodnotí stav poznání (tedy „state of art“ či „literature review“), poněkud z klasického řemeslného provedení vybočuje. Nepopírám, že její obecný cíl je naplněn, tedy výčet toho, co bylo dosud sepsáno + kritické zhodnocení. Čtenář má však intenzivní pocit, že často se jedná jen o samoúčelný výčet zdrojů, který nevede ke stanovení standardně chápaného hlavního cíle jakéhokoliv literature review: stanovení gap in knowledge. Kapitola tak spíše vyznívá jako bedekr stávající literatury, ne jako přísné kritické zhodnocení vedoucí ke stanovení toho, a/ co už víme b/co víme, ale musíme to přesto zkoumat jinak a hlouběji a c/co ještě vůbec nevíme, a proto to musíme zkoumat. (z mnoha příkladů uvádím tyto nikam nevedoucí zmínky, ze kterých vlastně nic nevyplývá... „*Řadou poznatků o vztazích mezi smluvními lékaři přispěla práce A. Wahla Kooperationsstrukturen im Vertragsarztrecht (2001). Historickou perspektivou zdravotnictví se zabývá např. A. Labisch, R. Spree, F. Tennstedt, G. Vogt, nebo J. Wasem.*“)

4/ Metodologie

Práce výzkumný postup objasňuje, kapitola není však standardně členěna ve smyslu „data a odpovídající metoda“. Celkově vzato však autor odhaluje propracovaný systém hodnocení reformy zdravotnictví. Zmatek je v tomto případě dán nestandardní strukturou metodologické kapitoly, především přítomností balastu v ní. Chybí naopak standardní popis „dat“, ze kterých bude autor vycházet. V tomto případě se odkazuje na následující kapitolu, která je však jakýmsi volně pojatým literature review, spárovat data s metodami tak vůbec není jednoduché. Navržený systém hodnocení dostupných zdrojů vyznívá systematicky a smysluplně, staví především za podrobně popsanych typologiích, které umožní autorovi tříditi jednotlivé reformní kroky. V případě kvalitativního výzkumu přirozeně nemá smysl vyžadovat vysoký stupeň replikovatelnosti, i tak však musím seznat, že ta je v případě předložené práce pravděpodobně nízká. Metodologie poskytuje jen základní mapu autorova postupu, než aby skutečně podrobně odhalila výzkumný postup ve stylu „*typ dat A bude zpracován způsobem B, typ dat C bude zpracován způsobem D*“. Autor použil spíše historický přístup, jakýsi výklad navazujících historických událostí. I přes ne zcela transparentní strukturu kapitoly se domnívám, že metodologie nepatří mezi kritická místa práce.

5/ Přidaná hodnota práce/teoretický příspěvek

Případové studie analyzující jednu politiku v jedné zemi jsou i na úrovni disertací poměrně obvyklé. Se zkoumáním jednoho případu tak v žádném případě nemám problém. Zároveň však dodávám, že standardem (jak jej vnímám já) je příspěvek práce do „ongoing debate“, čímž je myšleno zařazení zkoumaného případu do širší teoretické debaty o určitém fenoménu. K čemu jinému přispívá zkoumaný případ kromě poznání případu samotného? Má případ jinou relevantní přidanou hodnotu než jen poznání sama sebe?

Práce nemá žádnou samostatnou teoretickou kapitolu, což samo o sobě není nutně problémem, (jakkoliv to tedy příliš standardní není). Některá teoretická východiska jsou vysvětlena v subkapitole „Charakteristika tématu“. Jedním dechem však dodávám, že nejsou standardně formulována do testovatelných předpokladů. Teorie je tak „bezzubá“, resp. neuchopitelná, slouží spíše k vysvětlování, než k následnému testování. Připouštím, že práce solidně pracuje se stávajícími koncepty/typologiemi, které užívá k zařazení pozorovaných empirických jevů v rámci studované politiky. Je to však teoretický příspěvek tak, jak jej standardně chápeme?

6/ Popisný vs. analytický styl

Neúměrně dlouhé pasáže práce jsou deskriptivní a čtenář nemá zdaleka vždy jasno v tom, jak se které pasáže či podkapitoly týkají cíle práce. Jakkoliv tuto poznámku uvádím až ke konci, je do jisté míry zásadní. U disertačních prací jsem zvyklý na jasný a přehledný styl ve smyslu „stanovení výzkumné otázky – stanovení jasných indikátorů – stanovení dat, která použijeme při nalezení odpovědi a odůvodnění, proč právě tato data a ne jiná – metoda zpracování dat“. Práce nepostupuje tímto stylem a tím se v některých pasážích stává obtížně čitelnou.

Celkové zhodnocení:

Práci doporučuji k obhajobě. Nemám však zcela jasno v tom, zda by měla být obhájena. Mám-li na práci hledět měřítkem politologie a úzce spřízněných disciplín (Mezinárodní vztahy apod.), pak jsem k případnému obhájení práce lehce skeptický, přičemž jako hlavní důvody ve svém posudku uvádím a/problematickou práci s teorií b/otázku přidané hodnoty takové práce na disertační úrovni. Není však vyloučené, že mezioborový charakter studia vyžaduje jiná měřítká posouzení, než ta, která uvádím ve svém posudku, v takovém případě si úspěšné obhájení dovedu představit.

V Brně, 28.2.2019

Vratislav Havlík, Ph.D.
Odborný asistent
FSS MU, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií
Joštova 10
60200 Brno